

KOTUM ÇAYI - GÜZELDERE AKARSU KAPMASINA AIT
BİR İLK NOT

(Van Gölü Güneybatısı)

*Ali Selçuk-Biricik**

Küçüksu'yun (Kotum'un) yaklaşık 4 km. doğu-kuzeydoğusundan başlayan ve Kotum'dan güneybatıya doğru uzanan dar ve uzun tektonik bir oluk (sillon), yer yer daralıp genişlemek suretiyle, Keklikdüzü Boğazı girişine kadar devam eder.

Bu oluşun tabanına Kotum Çayı'nın Saptur ve Küçüksu kolları ile güneyde Koca Çay'a bağlanan Güzeldere akarsuyu yerleşmiştir. Koca Çay, Siirt'in yaklaşık 12 km. batısında Bitlis Çayı'na bağlanır. Bitlis Çayı, daha güneyde Botan Çayı ile birleşerek sularını Dicle Irmağı'na boşaltır.

Güneyden gelen ve «sillon» tabanında bir dirsek kuzeydoğuya yönelen Kerp ve onun devamı olan Küçüksu Deresi'nin sularını alan Saptur Deresi, Küçüksu (Kotum) kesiminde, kuzeye bir dirsek yaparak Kotum Çayı adını alır ve sularını Van Gölü'ne boşaltır.

Bugünkü hidrografik özelliklerine göre Van Gölü, dışa akışı olmayan kapalı bir havza karakterindedir. Van Gölü'nün andoreik havza olma özelliğini Diluvial dönem boyunca da koruduğu öne sürülmüştür¹.

* Doç. Dr. Ali Selçuk Biricik, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü'nde öğretim üyesidir.

1 LOUIS, H. - 1938 : *Eiszeitliche Seen in Anatolien*. s. 165, *Zeitschrift der Gesellschaft für Erdkunde zu Berlin*.

ARDEL, A. - 1944 : *Van Gölü*. Üniversite Van Haftası Kitabı. İstanbul Üniv. Yayını.

ERİNÇ, S. - 1946 : *Van Gölü çevresinde coğrafi araştırmalar*. İst. Üniv. Ed. Fak. Coğr. Enst. basılmamış doçentlik tezi.

İNANDIK, H. - 1965 : *Türkiye Gölleri*. İst. Üniv. Coğr. Enst. Yay. no : 44, s. 65-72, İstanbul.

Bu görüş, bugünkü şartlara uygundur ve doğrudur. Ancak, Diluviyal dönemin muayyen safhalarında Van Gölü'nün dış drenaja bağlı olabileceği kuvvetle muhtemeldir.

Van Gölü'nde bugünkü iklim şartları çerçevesinde 25-100 cm. arasında oynayan seviye değişimleri tespit edildiği gibi Diluviyal dönemde, daha büyük ölçüde seviye değişimlerinin olduğu ortaya konmuştur.

E. Lahn, bu konuda şunları yazmıştır : «... Az disloke olmuş, kumları havi Dreissensia arazisi, Van şehri güneyinde, Edremit'e giden yol üzerinde aflorman yapar. Bu teressübat, 1740-1750 m. rakımda görülür. Demek ki eski Van-Muş Gölü'nün seviyesi şimdiki Van Gölü seviyesinden daha yüksekti»².

Erinç de 10-15, 25-30, ve 45-50 m. yüksetilerde 3 Diluviyal taraça seviyesinin varlığına işaret etmiştir³.

Van Gölü kıyı taraçalarıyla ilgili daha ayrıntılı çalışmaların yapılması gerekli olmakla birlikte, mevcut bilgilere göre Van Gölü sularının şimdiki Kotum Çayı vadisinden güneye doğru aktığı, Keklikdüzü Boğazı açılmadan evvel, «Güzeldere Sillonu»nun bir göl şeklini almasına sebep olduğu muhtemeldir. Buna göre, Kotum Çayı'nın Saptur ve Küçüksu kolları da sillon tabanına intibak etmiş olarak Güzeldere'nin yukarı çıkırına tekabül ettiği anlaşılmaktadır.

Tektonik çöküntünün uzanışı ve haritaya işlenen yükselti değerleri de bunu teyit etmektedir (şekil : 1).

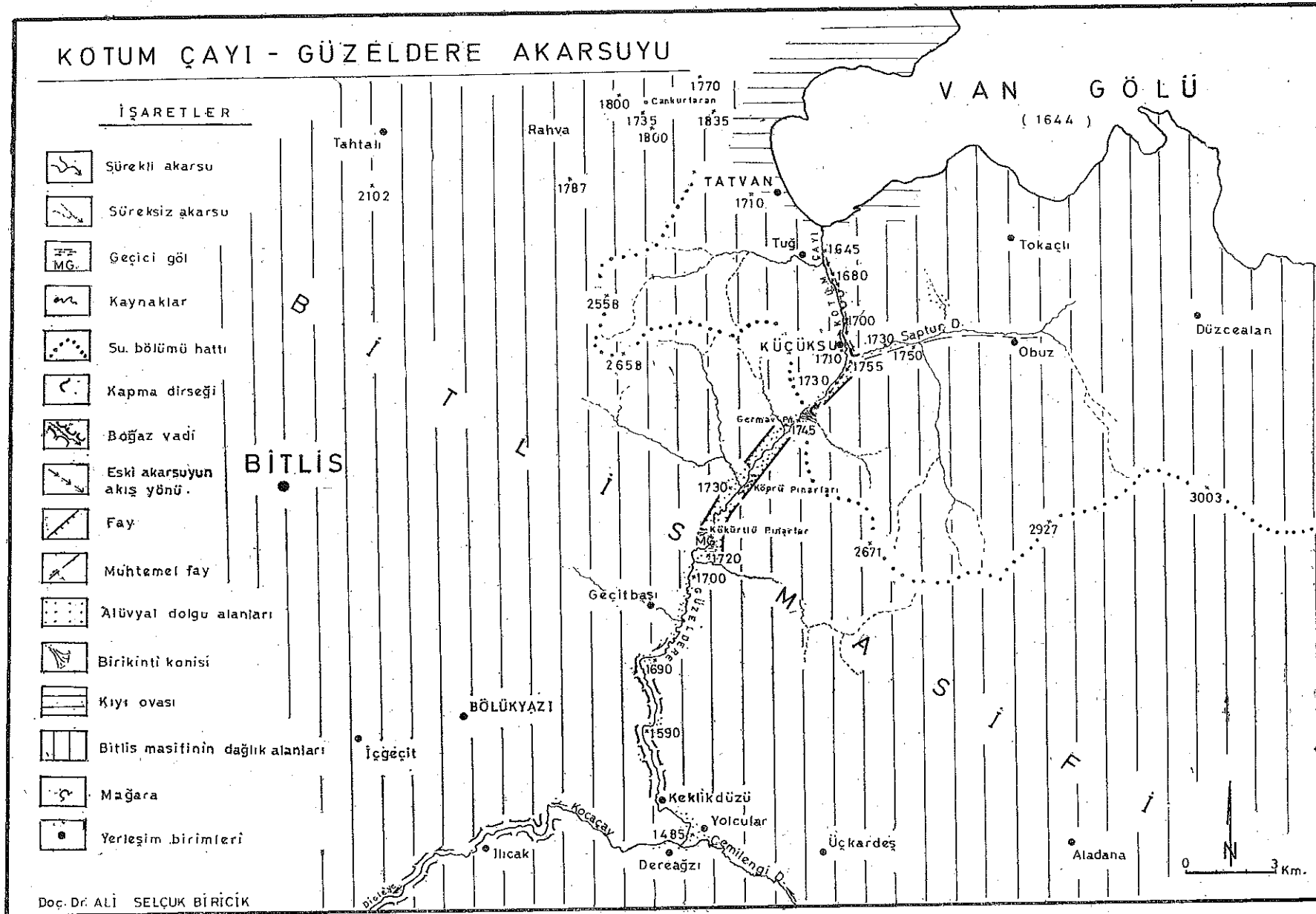
Diğer yandan, muhtemeldir ki, Güzeldere Sillonu Gölü'nün seviyesi çevreden gelen akarsuların getirdiği sularla yükselmiş; Van Gölü'ndeki seviye alçalmasına bağlı olarak bu kez Kotum Çayı, sularını Van Gölü'ne boşaltmış olmalıdır.

Van Gölü'nde seviye alçalması devam ederken Kotum Çayı yatağını kazarak derinleştirmiş; Saptur ve Küçüksu derelerini de kapmıştır. Diğer bir kapma olayı da ve belki daha önce Keklikdüzü boğazlarında olmuştur.

Bu sonucun, yapmağı plânladığımız arazi gözlemleriyle kesinlik kazanacağı ümidini taşımaktayım.

2 LAHN, E. - 1948 : Türkiye göllerinin jeolojisi ve jeomorfolojisi hakkında bir etüd. M.T.A. Enst. Yay. Seri B, no : 12, s. 56-60, Ankara.

3 ERİNÇ, S. - 1946 : A.g.e., s. 26-27, İstanbul.

Şekil 1 — Van Gölü Güneybatısında Kotum Çayı - Güzeldere Akarsuyu